

УЖИВАННЯ ПОРІВНЯНЬ У ПОДІЛЬСЬКОМУ ДІАЛЕКТНОМУ МОВЛЕННІ

Наталія Коваленко

*доктор філологічних наук, доцент кафедри української мови
Кам'янець-Подільського національного університету
імені Івана Огієнка*
ndm.kovalenko@gmail.com

Борис Коваленко

*доктор філологічних наук, доцент, директор навчально-
наукового інституту української філології та журналістики
Кам'янець-Подільського національного університету
імені Івана Огієнка*
kovalenko.bor@gmail.com

В українському мовознавстві ХХІ ст. активізувалися дослідження з проблем діалектного мовлення. Активно здійснюється запис діалектних текстів з усіх ареалів, залучаються спостереження над регіональними мовними явищами у фольклорних та етнографічних текстах.

Емпіричну базу діалектології поповнили укладені й опубліковані збірки текстів, записаних від носіїв волинських, подільських, буковинських, гуцульських та закарпатських говірок південно-західного наріччя, які уможливають дослідження різних мовних рівнів. Зазначимо, що під час спілкування і фіксації зв'язних текстів у звичайному для діалектоносія середовищі є можливість виявити унікальні мовленнєві реалізації, зокрема і варіанти стійких народних порівнянь, що є предметом нашого наукового зацікавлення.

Порівняння є найбільш численними у фразеологічній системі говірок, що підтверджує їх активне вживання та територіальне поширення, утворюють особливу групу через спеціальні порівняльні відношення, виражені за допомогою різних мовних засобів.

Виявлено, що більшість сталих порівнянь утворено за моделлю, у складі якої найчастіше вживається порівняльний

сполучник *як*, що має статус норми літературної мови, так само як і *наче, ніби, мов*.

У текстах сучасних українських говірок спостерігаємо приклади енантіосемії, що є основою іронічних висловлень, пов'язаних переважно з характеристикою найвищого вияву ознаки чи стану. Сполучник *як* у складі таких порівнянь уживається в семантичному ряді 'зовсім не потрібний' із супровідними словами *потрібний, треба*.

Ретельне обстеження подільських і суміжних говірок підтвердило поширення сполучника *як* та взаємозаміну порівняльних сполучників (*як – ніби – шо*): *йак во|ди ў |писок наб|рати 'мовчати' – н'|би во|ди ў |писок наб|рати – шо во|ди ў |писок наб|рати*. На досліджуваній території зафіксовано сполучник *таньби*, що вживається у значенні 'так ніби' (*хра|пит |тан'|би'воре^н; |тан'|би мако|вин'а с'і на|пиў; го|р'батыї |тан'|би носи'т |бохане^нц|хл'іба 'згорбитися від старості'*). Діалектним варіантом до *як* виступає сполучник *шо*: *сто|йти шо пен' би'з до|роги 'стояти непорушно', шо |бул'ку на |воду пус|кає 'услесливо говорити'*. Зі значенням 'ніби; як ніби' у західноподільських говірках можуть уживати сполучник *якби*: *йакби |маку на|йївс'а 'дурний'; йакби |маком |с'йаў 'сидіти непорушно, тихо'*.

У порівняннях спостерігаємо нормативний сполучник *як* в оточенні компонентів-діалектизмів, наприклад: *ви|будл'іти йак ба|дин'а 'схуднути', на|цурі'ти'с'а йак |бубе^н 'напитися', с'п'іри'ус'і йак |йендик 'виявляти незадоволення, сердитися', пос|тар'іти йак |йанко |мочине 'постаріти', сто|йти йак слуп 'непорушно стояти'*. Діалектні варіанти (на різних мовних рівнях) таких одиниць не порушують компаративного значення, а лише вказують на стійкість побутування на певній території.

Отже, аналіз компаративних сталих одиниць, зафіксованих у говірках Поділля, уможливив виявлення варіантів порівняльних сполучників, однаковою структурну модель одиниць, усвідомлення багатства образних засобів українського діалектного мовлення.

Зіставлення діалектизмів у складі порівнянь та у зв'язних текстах дозволить надалі виявити явища накладання чи розмежування територій уживання різних компонентів порівнянь.